

НЕДОСТОВІРНА ІНФОРМАЦІЯ ТА ОЦІНОЧНІ СУДЖЕННЯ В ЦИВІЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИНАХ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ

FALSE INFORMATION AND EVALUATIVE JUDGES IN CIVIL LEGAL RELATIONS: THEORETICAL AND LEGAL ANALYSIS

Круглова О.О., к.ю.н., доцент, доцент кафедри
цивільного права та процесу

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

Стаття присвячена розгляду механізмів порушення особистих немайнових прав фізичної особи шляхом поширення інформації. Увага акцентована на необхідності відрізнити недостовірну інформацію, поширення якої може призвести до порушення прав особи, від оціночних суджень, які не можуть бути підставою для застосування до особи, що їх поширює, юридичної відповідальності. Оціночними судженнями, за винятком наклепу, є висловлювання, які не містять фактичних даних, критика, оцінка дій, а також висловлювання, що не можуть бути витлумачені як такі, що містять фактичні дані, зокрема з огляду на характер використання мовностилістичних засобів. Стаття містить змістовний аналіз нормативно-правових актів, що роз'яснюють відмінності та юридичні наслідки поширення різних видів інформації. Також у статті проаналізовані права особи, щодо якої мало місце поширення недостовірної інформації.

Ключові слова: недостовірна інформація, оціночні судження, поширення інформації, права фізичної особи, особисті немайнові права, стандарти захисту, судження, тлумачення, фактичні твердження.

Статья посвящена рассмотрению механизмов нарушения личных неимущественных прав физического лица путем распространения информации. Внимание акцентировано на необходимости отличать недостоверную информацию, распространение которой может привести к нарушению прав человека, от оценочных суждений, которые не могут быть основанием для применения к лицу, которое их распространяет, юридической ответственности. Оценочными суждениями, за исключением клеветы, являются высказывания, не содержащие фактических данных, критика, оценка действий, а также высказывания, которые не могут быть истолкованы как содержащие фактические данные, в частности, учитывая характер использования лингвостиллистических средств. Статья содержит содержательный анализ нормативно-правовых актов, разъясняющих различия и юридические последствия распространения различных видов информации. Также в статье проанализированы права человека, в отношении которого имело место распространение недостоверной информации.

Ключевые слова: недостоверная информация, оценочные суждения, распространение информации, права физического лица, личные неимущественные права, стандарты защиты, суждения, толкование, фактические утверждения.

The article is devoted to the consideration of mechanisms of violation of personal non-property rights of an individual through the dissemination of information. Attention is focused on the need to distinguish between inaccurate information, the dissemination of which may lead to a violation of the rights of the individual, from valuation judgments, which can not be the basis for the application to the person who distributes them, legal liability. Estimated judgments, with the exception of defamation, are statements that do not contain factual data, criticism, evaluation of actions, as well as statements that can not be interpreted as containing factual data, in particular in view of the nature of the use of language-linguistic means. Estimated judgments are not subject to refutation and proof of their truthfulness. Only legal information that corresponds to two characteristics can lead to legal liability: it is an actual statement (that is, contains actual data) and is unreliable (not true). Therefore, in practice, during the protection of personal non-proprietary rights of a person, there is a need to clarify the question: the relevant information is an assessment judgment (and hence no grounds for liability) or an actual statement with incorrect data that violates the rights of the person (there is a basis for liability). In the controversy on this issue, the parties build their positions during the trial.

Each particular phrase needs to be evaluated linguistically, not simply formally. Consequently, it is necessary to conduct a linguistic examination. This kind of examination of speech is divided into subspecies: linguistic examination of written speech and linguistic examination of oral speech.

The article contains a meaningful analysis of legal acts that explain the differences and legal implications of the distribution of various types of information. Including the Convention on the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, the laws of Ukraine, the Resolution of the Plenum of the Supreme Court of Ukraine, the decision of the European Court of Human Rights, etc.

Also, the article analyzes the rights of the person against whom there was dissemination of inaccurate information for their restoration. Namely: the right to reply (involves own actions); and the right to refute (requires a claimant to commit acts).

The author stresses that the basis for legal responsibility for the dissemination of information that, in the opinion of the plaintiff, violates his honor, dignity, business reputation will be only the dissemination of actual allegations that are not true and can be verified and proved. All other statements that do not contain factual data are evaluative judgments and a way of exercising freedom of opinion. However, in any case, the court making a decision on the case must substantiate its assessment of the information, if necessary, even based on the conclusion of the linguistic examination.

Key words: false information, value judgments, information dissemination, rights of individual, personal non-property rights, protection standards, judgments, interpretation, factual statements.

Сучасна інформаційно-технологічна епоха характеризується широкими можливостями людини щодо висловлення своєї думки стосовно будь-яких процесів, явищ та особистостей. Однак поруч із додатковими можливостями виникають і додаткові ризики порушення особистих немайнових прав особи шляхом поширення такої інформації. Євроінтеграційні процеси, що запущені в нашій державі, потребують створення належного середовища для реалізації прав людини та підвищення стандартів їх захисту. Тому важливим є з'ясування меж прав особи на висловлення своєї думки, ставлення, тлумачення та судження.

Положення ст. 277 Цивільного кодексу України (далі – ЦК) свідчать про можливість порушення особистих немайнових прав фізичної особи, як-от право на честь, гідність та ділову репутацію, шляхом поширення *недостовірної* інформації.

Відповідно до вищевказаної норми, фізична особа, що зазнала такого порушення, набуває 2 види прав:

- 1) право на відповідь (передбачає власні дії);
- 2) право на спростування (передбачає вимогу до заподіювача щодо вининення дій ним).

У п. 19 постанови Пленуму Верховного Суду України від 27 лютого 2009 р. № 1 «Про судову практику у справах

про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи» зазначено: «вирішуючи питання про визнання поширеної інформації недостовірною, суди повинні визначати *характер такої інформації* та з'ясувати, чи є вона фактичним твердженням, чи оціночним судженням» [1].

У ч. 2 ст. 30 Закону України «Про інформацію» визначено: «*Ніхто не може бути притягнутий до відповідальності за висловлення оціночних суджень*. Оціночними судженнями, за винятком наклепу, є висловлювання, які не містять фактичних даних, критика, оцінка дій, а також висловлювання, що не можуть бути витлумачені як такі, що містять фактичні дані, зокрема з огляду на характер використання мовностилістичних засобів (вживання гіпербол, алегорій, сатири). Оціночні судження не підлягають спростуванню та доведенню їх правдивості» [2].

Відповідно до п. 19 тієї ж постанови Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи», «<...> не є предметом судового захисту оціночні судження, думки, переконання, критична оцінка певних фактів і недоліків, які, будучи вираженням суб'єктивної думки і поглядів відповідача, не можна перевірити на предмет їх відповідності дійсності (на відміну від перевірки істинності фактів) і спростувати, що відповідає прецедентній судовій практиці Європейського суду з прав людини при тлумаченні положень ст. 10 Конвенції» [1].

Відповідно до ст. 10 Конвенції про захист прав і основоположних свобод людини і громадянина, що є частиною національного законодавства України, та практики її застосування Європейським судом з прав людини, оціночні судження в жодному разі не можуть слугувати підставою для юридичної відповідальності [3].

Отже, поширення не будь-якої інформації може призвести до притягнення поширювача до юридичної відповідальності, а лише тієї, яка має такі ознаки:

- 1) є фактичним твердженням (тобто містить фактичні дані);
- 2) є недостовірною (не відповідає дійсності).

Тому на практиці під час захисту особистих немайнових прав особи виникає потреба у з'ясуванні питання: відповідна інформація є оціночним судженням (а значить, немає підстав для відповідальності) чи фактичним твердженням з недостовірними даними, що порушує права особи (є підставою для відповідальності). На полеміці щодо даного питання сторони будують свої позиції під час судового розгляду справи.

Однак важливим є те, що суд у своєму рішенні має обґрунтувати, чому він вважає певний вислів оціночним

судженням. Для цього йому варто давати окремо кожному із висловлювань належну правову оцінку; зазначати, якими доказами ці обставини підтверджуються, а якими доказами спростовуються; встановлювати, чи наведені обставини існували взагалі; аналізувати, чи можливо перевірити їх на предмет відповідності дійсності, чи вони є фактичним твердженням.

Для цього треба визначити чіткі критерії розмежування фактів і оціночних суджень. Наявність фактів можна довести, а правдивість оціночних суджень не можна. Що стосується оціночних суджень, цю вимогу неможливо виконати, вона є порушенням самої свободи поглядів, яка є основою складовою частиною права, гарантованого ст. 10 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (рішення Європейського суду з прав людини у справі «Лінгенс проти Австрії») [4].

Навіть конкретну фразу потрібно оцінювати лінгвістично, а не просто формально.

Відповідно до Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень, затвердженої наказом Міністерства юстиції України від 8 жовтня 1998 р. № 53/5 (у редакції наказу від 26 грудня 2012 р. № 1950/5), лінгвістична експертиза мовлення поділяється на підвиди: лінгвістична експертиза писемного мовлення та лінгвістична експертиза усного мовлення. Об'єктом дослідження лінгвістичної експертизи усного мовлення є продукт мовленнєвої діяльності людини, відображений в усній формі і зафіксований у відео-, фонограмі. Під час проведення лінгвістичної експертизи усного мовлення об'єктом експертизи є усний текст, носієм якого має бути фонограма (у вигляді аудіо - або відеозапису) [5].

Відповідно до п. п. 2.2.2 цієї ж Інструкції, під час проведення семантичних досліджень вирішуються питання, пов'язані з аналізом змісту мовлення особи (розмови). Орієнтовний перелік питань включає, серед іншого, такі питання:

- Чи міститься в мовленні особи інформація позитивного або негативного характеру щодо певної фізичної або юридичної особи?
- Чи є висловлювання особи фактичним твердженням або оціночним судженням?

Отже, підставою для юридичної відповідальності за поширення інформації, яка, на думку позивача, порушує його честь, гідність, ділову репутацію, буде лише поширення фактичних тверджень, що не відповідають дійсності, і це можна перевірити і довести. Усі інші висловлювання, що не містять фактичних даних, є оціночними судженнями і способом реалізації свободи поглядів. Однак у будь-якому разі суд, коли ухвалює рішення у справі, має обґрунтувати свою оцінку інформації, за необхідності навіть спираючись на висновок лінгвістичної експертизи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи : постанова Пленуму Верховного Суду України від 27 лютого 2009 р. № 1. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v_001700-09 (дата звернення: 14.04.2019).
2. Про інформацію : Закону України від 2 жовтня 1992 р. № 2657–XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12> (дата звернення: 14.04.2019).
3. Конвенції про захист прав і основоположних свобод людини і громадянина : міжнародний документ від 4 листопада 1950 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення: 14.04.2019).
4. Суд має обґрунтувати, чому він вважає певну фразу оціночним судженням (ВС/КЛЦ у справі № 369/1052/16-ц від 8 травня 2018 р.). URL: [https://protocol.ua/ua/verhovniy_sud_sud_mae_obgruntuvati_chomu_vin_vagae_pevnu_frazu_otsochnim_sudgennyam_\(vs_ktss_369_1052_16_ts_08_05_2018_roku/](https://protocol.ua/ua/verhovniy_sud_sud_mae_obgruntuvati_chomu_vin_vagae_pevnu_frazu_otsochnim_sudgennyam_(vs_ktss_369_1052_16_ts_08_05_2018_roku/) (дата звернення: 14.04.2019).
5. Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень, затверджена наказом МЮ України від 8 жовтня 1998 р. № 53/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98> (дата звернення: 14.04.2019).